

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนคร
พุทธชินราช

รายงานสืบเนื่อง

จากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceeding)

การประชุมวิชาการระดับชาติ

“พิบูลสงครามวิจัย” ครั้งที่ 3 ประจำปี พ.ศ.2560

“Thailand 4.0 นวัตกรรมและการวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

วันที่ 23 - 24 มีนาคม 2560

กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เล่ม 2

การศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมและผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน
กรณีศึกษา หมู่บ้านนาตันจัน ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
Education history of socio-cultural way of life tourism and its impact on the
community the village of Ban Na Ton Chan Sub-district Ban Tok,
district Srisatchanarai Sukhothai province

อักรพงษ์ เพ็ชรพล¹ อัสสรพร อ่อนบุญ² สุภากร มีพุ่ม² และ วิจิตรา เครือแดง²

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพหุสภกรรมการวิจัย พิษณุโลก

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร กำแพงเพชร

*corresponding author e-mail: akarapong.p@psru.ac.th

บทคัดย่อ

ผลวิจัยพบว่า ประชาชนมีอาชีพหลักคือเกษตรกร และอาชีพเสริมคือทอผ้าเป็น ชาวบ้านร่วมกันหารายได้เสริม จึงรวมตัวเป็นกลุ่มแม่บ้าน รัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาอาชีพและกระจายรายได้สู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมในชนบท บ้านนาตันจันจึงได้รับคัดเลือกจนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลยอดเยี่ยมในการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยการท่องเที่ยวและรางวัลประกาศเกียรติคุณสิ่งท่องเที่ยว กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน แกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านบวกพบว่าชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้ ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้เสริมให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นพึ่งตนเองได้ สร้างชื่อเสียงกับชุมชน ด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี สืบสานประเพณีบวชช้าง, ประเพณีผีล้งบ้าน, งานประเพณีแห่น้ำขึ้นโขง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองดัง แสดงถึงความร่วมมือของคนในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมปลูกป่าและอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้านลบ เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้น ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ วิถีชีวิตสังคมเกิดความขัดแย้งในผลประโยชน์ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเดือดร้อนมากขึ้น

คำสำคัญ : วิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม ผลกระทบ การท่องเที่ยวชุมชน

Abstract

The research found that the main occupation is farming. And the occupation is weaving. Residents together for extra income. As well as women's groups. The state has to promote tourism development and distribution of income to the village industries in the rural areas. Ban Na Ton Chan has recruited successfully won the Excellence in Tourism Thailand to promote tourism. And the Golden Lion award Homestay Vocal groups, community organizations core development Outstanding Villages Province. The impact of tourism on the positive side that the community has a sense of self-reliance. As a Efforts to learn to make money. As well as strengthening the community, leading to sustainable development. The economy is adding extra income for people in the community have a better self. Established community. The social, cultural traditions Orthodox priests BUA CHANG, PEE LONG BAN, HAE NAM KUNG Hong. SONG NAM JUA POR MEUNG DONG shows the cooperation of the community. Environmental Reforestation and

conservation negative problem waste increases. Illegal deforestation for the sake of business. Lifestyle, social conflicts in the interests of community residents have suffered more.

keywords : way of life , social culture , impact, community tourism

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวที่เน้นเชิงสร้างสรรค์จะสามารถสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจในการสร้างคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ อย่างลึกซึ้งโดยผ่านประสบการณ์ที่ได้ร่วมกับเจ้าของพื้นที่หรือเจ้าของทางวัฒนธรรม เป็นการเปิดมุมมองและเพิ่มประสบการณ์ชีวิตให้กับตนเอง สร้างความสุข การนำวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งที่ดึงดูดของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยว (จิราภรณ์ อัมพรพรัตน์, 2558) นโยบายของรัฐก็ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยว ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2555-2559 แสดงให้เห็นว่า นโยบายของรัฐทำให้การท่องเที่ยวมีการเจริญเติบโตขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น อุเขา ทะเล แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน มักจะได้รับความสนใจและดึงดูดใจให้ผู้คนเดินทางไปท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยรักษาเสถียรภาพและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ที่มีข้อได้เปรียบของทำเลที่ตั้ง มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงคุณสมบัติความเป็นไทย ที่เป็นจุดขายสำคัญในการส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวมาอย่างยาวนาน ดังนั้น ภาครัฐจึงมีนโยบายด้านการท่องเที่ยว คือ 1.) เร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อให้ประเทศไทยเป็นประตูผ่านหลัก ของการท่องเที่ยวในภูมิภาคทั้งด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมถึงการจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว 2.) บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกโดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุม การสัมมนาและการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชีย 3.) เร่งพัฒนา บุณยะ พื้นฟูมรดกและทรัพย์สินทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและเขตนอกเมือง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ๆ สร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยจะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชน ในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง 4.) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 5.) เพิ่มมาตรการการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง (แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2555-2559) นโยบายเหล่านี้มีอยู่ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้ กระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมสมดุลและยั่งยืนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟู กระตุ้นภาคการท่องเที่ยวให้ขยายตัว เกิดความยั่งยืนเร่งรัดและสร้างศักยภาพในการหารายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความพร้อมด้านคุณภาพการแข่งขันเกิดการสร้างรายได้และกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (สดาวลัย คำภา, 2555) สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา มีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 11.62 ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการเดินทางเข้ามาในจังหวัดสุโขทัย คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก มีงานประเพณีประจำปีอย่างต่อเนื่อง อาทิ ประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ และประเพณีสงกรานต์ในวันสงกรานต์ กิจกรรมดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่เป็นระเบียบ แบบแผน ที่คนในจังหวัดสุโขทัยยึดถือปฏิบัติกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง หรือที่เรียกว่าเป็นวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจังหวัดสุโขทัย อย่างไรก็ตาม นอกจากจะส่งผลในด้านบวก เช่น ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจดีขึ้น เช่น อาหาร ที่พัก การนำ

เที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบในด้านลบอีกด้วย เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้พาหนะรถยนต์ส่วนตัวในการเดินทาง รองลงมาคือ รถโดยสารประจำทาง ทำให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศที่มากับเขม่าควันจากเชื้อเพลิง ปัญหาขยะมูลฝอยที่มากับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งอุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ (2558) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อพื้นที่นั้นๆ ในด้านต่างๆ ดังนี้ ผลกระทบต่อสังคม ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อสภาพอากาศ จากการใช้จ่ายพาหนะประเภทต่างๆ ในการเดินทาง ผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ เมื่อมีการปล่อยของเสียลงไปตามร่องน้ำ ลำธาร สาธารณะหรือทะเลมากเกินกว่าธรรมชาติจะสร้างสมดุลได้ ผลกระทบต่อพืชพันธุ์ไม้ ผลกระทบต่อสัตว์ป่า และผลกระทบต่อนิเวศวิทยา เป็นต้น หมู่บ้านนาตันจันเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่กำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่ามีจำนวนของสื่อมวลชนรายการตามสถานีวิทยุโทรทัศน์ได้หมุนเวียนกันเข้ามาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เช่น รายการทั่วถิ่นแดนไทย รายการตามรอยพ่อหลวง ที่ถ่ายทอดผ่านทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่องไทยพีบีเอส หรือแม้กระทั่งสาระคดีประเภทบันเทิง เรื่องมิติรักผ่านเลนส์ ตอน แผ่นดินศักดิ์สิทธิ์หัวใจ ที่ถ่ายทอดผ่านทาง ช่องไลน์ทีวี ปัจจุบันต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจะทำให้ดึงดูดจำนวนนักท่องเที่ยวให้รู้จักและเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านนาตันจันมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในการเข้ามาท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาตันจันของนักท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในอนาคตย่อมจะทำให้เกิดผลกระทบในด้านต่างๆ ตามมานอกจากนี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการการท่องเที่ยว ยังขาดข้อมูลเชิงลึกเพื่อการวิเคราะห์และวางแผนพัฒนา (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งปัจจุบันข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย มาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย แต่ยังขาดการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดการบริหารจัดการ และขาดการใช้ประโยชน์ข้อมูลอย่างเต็มที่ซึ่งปัญหาและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดกับชุมชนนั้นประกอบด้วย 1.) วัฒนธรรมดั้งเดิมที่ถูกดัดแปลงเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2.) การคัดเลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพโดยมุ่งเน้นด้านอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์จะส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นโดยเกิดการแปรรูปหัตถกรรมที่อาศัยความรวดเร็วขาดเรื่องราวของการร่วมมือกันโดยแท้จริงระหว่างครอบครัวเพราะอาจจะมีแต่เพียงผู้สูงอายุที่เป็นผู้ปฏิบัติโดยขาดการสืบทอดในรุ่นถัดไป 3.) พื้นที่ตั้งของชุมชน/หมู่บ้านเป้าหมายจะอยู่ในเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว หรือสามารถพัฒนาขึ้นใหม่ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน หรือแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมอื่นๆ อาจเกิดความเสียหาย ทรุดโทรมและขาดคุณค่าในโบราณสถานสิ่งนั้นโดยเฉพาะพื้นที่เป้าหมายแทนที่จะมีการพัฒนาไปในทางการคงอยู่ของพื้นที่ดั้งเดิมแต่กลายเป็นพื้นที่เป้าหมายในชุมชนที่นายทุนอยากเข้ามาหารายได้ในการแทรกแซงเข้าร่วมมือกับผู้นำในชุมชนและเกิดความกลายเป็นเมืองในพื้นที่ตั้งของชุมชน 4.) ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ มีความสามารถบริหารจัดการและพัฒนากิจการลงทุนอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม ซึ่งจะเกิดผลดีต่อชาวบ้านและภาวะเศรษฐกิจของชุมชนและท้องถิ่น แต่ในทางกลับกันอาจจะพบว่าการกระจุกตัวของผู้ที่เข้ามาหารายได้มีจำนวนมากขึ้นและอาจจะไม่ใช่คนในพื้นที่หรืออยู่ในหมู่บ้าน จึงมีผลกระทบต่อการผลิตซ้ำ เลียนแบบ และลอกเลียนผลิตภาพที่เป็นวิถีชีวิตและกระบวนการทำอาชีพดั้งเดิมที่ทำมา เช่นวิธีการทอผ้าหมักโคลน, การทำข้าวเป็ (กล้วยเตี่ยวพระร่วง), เครื่องสังคโลก เป็นต้น 5.) การจัดการและตลาดศูนย์กลางชุมชนอาจขาดการบริหารจัดการกิจกรรมส่งเสริมท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ด้วยความสำคัญดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรม และศึกษาผลกระทบต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านนาตันจัน ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสาชนาลัย จังหวัดสุโขทัย"ภายใต้คำถามการวิจัยคือ 1) ประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของหมู่บ้านนาตันจันเป็นอย่างไร และ 2) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชนของหมู่บ้านนาตันจันเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาจากเอกสาร (document) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการสัมภาษณ์ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ กลุ่มประชากรทั่วไป จำนวน 5 คน , กลุ่มอาชีพ จำนวน 8 กลุ่มอาชีพ ; และกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีรูปแบบของ

คำถามเป็นชุดๆ ที่ได้ถูกรวบรวมไว้อย่างมีหลักเกณฑ์และเป็นระบบ เพื่อใช้วัดสิ่งที่ต้องการจะวัดจากกลุ่มตัวอย่างหรือประชากรเป้าหมายให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงทั้งในอดีต ปัจจุบัน และการคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต โดยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 ถามกลุ่มผู้นำชุมชน, ตอนที่ 2 ถามกลุ่มอาชีพ, ตอนที่ 3 ถามกลุ่มประชากรทั่วไป ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือแบบสามเส้า (triangulation) วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1.ประวัติศาสตร์วิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรม

ชุมชนหมู่บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในอดีตเป็นหมู่บ้านในเขตเมืองโบราณเดิมที่เรียกว่า เมืองดงนคร มาจากชื่อของเมืองแม่ทัพ คนสำคัญของล้านนาสมัยพระเจ้าติโลกราช ที่เข้ามาพบกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในคราวสงครามกรณียึดเมืองเชลียง ซึ่งรู้จักกันในหลายชื่อด้วยกัน เช่นหมื่นดงนคร หมื่นโลกสามล้าน หมื่นนคร และหมื่นโลกนคร หลังยุคเจ้าเมืองดงนครแล้ว เมืองดงก็ยังคงมีฐานะเป็นเมืองจนมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง จัดตั้งกระทรวงมหาดไทยขึ้นในวันที่ 1 เมษายน 2435 เมืองดงจึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอดง จนถึงประมาณ พ.ศ. 2460 จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอสรีสัชนาลัยในที่สุด

“หมู่บ้านนาต้นจั่น” เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา ตามประวัติเล่าว่าเริ่มแรกมีครอบครัวของพ่อชานวนกับแม่ช่าว ไยย้ายมาจากนครลำปางเพื่อตั้งรกรากเพียง 10 หลังคาเรือนต่อจากนั้นมีกลุ่มชนที่อพยพมาจาก อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อพยพเข้ามาในหมู่บ้านรวม 30 ครัวเรือน สันนิษฐานว่าเป็นอพยพหนีพวกโรคระบาดและบริเวณนี้เองมีต้นจั่นเป็นจำนวนมากจึงได้ตั้งชื่อว่า “หมู่บ้านนาต้นจั่น” บ้านนาต้นจั่นสามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากบนดอย ประชากรมี 270 ครัวเรือนประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ผลไม้ ปลูกกล้วย กล้วยสุก ทุเรียน ตามฤดูกาล อาชีพเสริมคือ อาชีพทอผ้า จักสาน ทำหัตถกรรมดอกไม้ ชุมชนอยู่กันแบบพี่แบบน้อง เอื้ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องผี และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้ก่อไว้ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดึก อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย, 2559)

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ในอดีตของชาวบ้านในหมู่บ้าน บ้านนาต้นจั่น จากการสัมภาษณ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ในรูปแบบการเอื้ออาทร พี่พาคอยซึ่งกันและกัน ทุกคนรู้จักกัน คำนึงกัน ดังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำของผู้สูงอายุกล่าวว่า สมัยก่อนชาวบ้านอยู่กันแบบพี่แบบน้องการทำมาหากินมีการช่วยเหลือกันมาตลอดการสื่อสารอาศัยผู้ใหญ่บ้านประชุมด้วยการตีเคาะเคาะไม้เป็นสัญญาณหลัก กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกได้ขยายความให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านนาต้นจั่นในอดีตเพิ่มเติมอีกว่า เมื่ออดีตขนาดปลูกบ้านยังไม่มีการจ้างกันแต่จะช่วยกัน ตกเย็นก็จะมาเล่าเรื่องราวในอดีต หรือนิทานพื้นบ้านต่างๆ ให้ลูกหลานฟัง

การศึกษาของชาวบ้านในหมู่บ้านนาต้นจั่นได้อาศัยใช้วัดนาต้นจั่น เป็นที่เรียนมีครูจากหมู่บ้านหาดเสี้ยวเดินทางเข้ามาสอน เครื่องนุ่งห่มมาจากการปลูกฝ้ายแล้วนำมาทอใส่กันเองโดยการเย็บมือและย้อมสีธรรมชาติให้สีโดยเปลือกไม้หรือเมล็ดพืชต่างๆ เช่นสีเหลืองจากขมิ้น สีดำจากผลมะเกลือ สีโคลนจากดินตม เวลาเจ็บป่วยจะใช้ยาสมุนไพรจะมีตำรายาเป็นเล่มๆ เขียนลงในใบลานเป็นภาษาเหนือ ซึ่งในตำรายาจะมีารรักษาทุกโรค การอยู่อาศัยเป็นแบบธรรมชาติ เช่นรับประทานข้าวซ้อมมือ ดื่มน้ำตามบ่อน้ำหรือลำธาร เป็นต้น

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ของหมู่บ้านนาต้นจั่น ในอดีตนั้น จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารท้องถิ่น (เรื่องวิถีชีวิตชาวบ้านนาต้นจั่น) พบว่าประเพณีมีความสำคัญในอดีตของหมู่บ้านนาต้นจั่น ประกอบด้วยเดือน 8 ขึ้น 15 ค่ำทำบุญตักบาตรเช้าพรรษา วันที่ 15 ค่ำเดือน 11 เป็นวันทำบุญตักบาตรออกพรรษาเดือน 11 แรม 4 ค่ำ ตั้งมาลัยแรม 15 ค่ำวันเทศน์มหาชาติ หลังจากนั้นเดือน 12 จะมีการทอดกฐิน ต่อมาเดือนมีนาคมมีการใส่บาตรวันตรุษไทย ส่วนเดือนเมษายน ช่วงวันสงกรานต์จะมีประเพณีแห่ช้างบวชนาคชาวไทยพวนที่บ้านหาดเสี้ยว

จารีตประเพณีของท้องถิ่น เช่น ถ้ามีการบวชพระก็จะให้ทำฝ้าย มงคลเอามาติดบาตรโดยให้สาวที่เป็นพรหมจารีเป็นคนปั่นเส้นได้รวม 7 คนนำคนแก่ที่หมั้นประจำเดือนแล้วมา 3 คน เรียก 3 เต้า 9 หมั้น มีการละเล่นพื้นเมืองหลายอย่าง เช่น ภูกินหาง ชักเคเยื่อและร่ำวงพื้นบ้าน นอกจากนั้นชาวบ้านนาตันจันในอดีตยังเชื่อเรื่องผีสาปเทวดาจาก เอกสารลีลาชีวิตชาวบ้านนาตันจัน ชาวบ้านได้กล่าวว่าในอดีตต้องการมีผีคุ้มครองหมู่บ้านจึงได้รับผีปู่พระยาแก้ว ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยเชิญผีปู่พระยาแก้วที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยเชิญผีปู่พระยาแก้วใส่กระบอกไม้ไผ่หมามาจากเชียงใหม่ เมื่อมาถึงบ้านจึงเปิดฝากระบอกออก ผีปู่พระยาแก้วก็เข้าร่างทรงคนหมั้น และจึงนับถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์หัวหน้ากลุ่มแกนนำผู้สูงอายุยังได้อธิบายภาพให้เห็นถึงความเชื่อของชาวบ้านนาตันจันในอดีต ว่า “คนสมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องคาถาอาคมอย่างมาก เช่นชาวบ้านได้รับบาดเจ็บก็จะใช้คาถาเป่าเสกด้วยน้ำมันตยาสมุนไพรวางๆก็รักษาได้ คนแก่เล่าว่าผู้ที่เก่งวิชาสามารถเสกเป่าใบมะขามเป็นฝั้วไล่ต้อเป็นเวลามีคนคิดทำไม่ดีและการใช้อาวุธต่อสู้ก็จะใช้ดาบและคาถาต่อสู้กันจะฟันไม่เข้า” (วศิน ปัญญาวุธตระกูล, 2550)

ปัจจุบันสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในของหมู่บ้านนาตันจัน ยังคงได้เห็นภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะรูปแบบการเอื้ออาทรความใกล้ชิดสนิทสนมแบบญาติสนิทกันอยู่จากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มแกนนำ และกลุ่มสมาชิก ยิ่งขยายภาพให้เห็นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ถึงลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบของเครือญาติในหมู่บ้านว่า “คนที่นี่คุยอะไรกันง่ายเพราะเราเป็นพี่น้องกัน”

จากการศึกษาวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการสืบทอดวิถีคิดเรื่องความสัมพันธ์แบบเครือญาติไว้อย่างเหนียวแน่น และชาวบ้านมีการถ่ายทอดความเชื่อจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งด้วยการเล่าตำนานเจ้าปู่พระยาแก้ว ชาวบ้านยังคงนับถือเจ้าปู่พระยาแก้วอย่างไม่เสื่อมคลาย ไปจนถึงความเชื่อด้านการรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ โดยในปัจจุบันมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่ตกทอดจากอดีตและจะเป็นพลังในการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงอนุรักษ์

สถานการณ์ท่องเที่ยวในชุมชน

คนในชุมชนบ้านนาตันจันส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีอาชีพการทอดผ้าเป็นอาชีพเสริมจากการทำการเกษตร จนเมื่อปี พ.ศ. 2534 ป่าเสื่อมโทรม แสงสว่าง มีความคิดริเริ่มที่จะหารายได้เสริม หาเงินมาใช้จ่ายหนี้เงินในครอบครัวจึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มเป็นการรวมตัวเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิกประมาณ 21 คน เมื่อปี พ.ศ. 2537 มีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์ทอดผ้าขึ้น รับสมาชิกของกลุ่มทอดผ้าเพิ่ม ในช่วงเริ่มต้นยังไม่มีมีการประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ยังเป็นรูปแบบผ้าถุง ผ้าทอขายทั้งผืนลายดั้งเดิม ไม่มีความรู้เรื่องตลาด ไม่รู้จักการต่อรองราคา จึงไม่ประสบผลสำเร็จ จนมีหน่วยงานราชการมาให้ความรู้ในเรื่องของการตลาด จึงมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี และมีการเริ่มหาเงินทุนสนับสนุนกลุ่มทอดผ้าในช่วงนี้ ตั้งแต่ช่วงปี 2541 กลุ่มทอดผ้าบ้านนาตันจันได้รับคัดเลือกเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มสหกรณ์แม่บ้านนาตันจัน เริ่มมีลูกค้าต้องการสินค้ามากขึ้น ความจำเป็นในเรื่องวัตถุดิบมากขึ้น การแสวงหาความช่วยเหลือจากกลุ่มพันธมิตรภายนอกเริ่มเข้ามามีบทบาท ซึ่งก็ได้เงินสนับสนุน มีชื่อว่ากองทุนชิป จากกรมส่งเสริมการพัฒนารัฐบาล (องค์การมหาชน) เขตภาคเหนือ โดยเงินดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากธนาคารได้รับการพัฒนาจากแห่งญี่ปุ่น กลุ่มสหกรณ์ทอดผ้าบ้านนาตันจันยังมีการพัฒนาทำผลิตภัณฑ์ทอดผ้า จากการทอดผ้าเป็นผืนมาเป็นผ้าตัดชุด เสื้อสำเร็จรูป ผ้าพันคอ เป็นต้น

เมื่อปี 2545 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมประเมินหาหมู่บ้านที่พัฒนาและพึ่งตนเองได้ บ้านนาตันจัน ก็ได้รับคัดเลือกเป็น 1 ใน 20 หมู่บ้านให้ไปดูงานที่ญี่ปุ่น และได้แบบโครงการ JBIC โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้ชื่อว่า โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาอาชีพและกระจายรายได้สู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบท โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม-การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อต้นปี 2548 เป็นการเริ่มต้นของการทำโฮมสเตย์และหาแนวทางการทำหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในปัจจุบัน ชุมชนบ้านนาตันจันประสบความสำเร็จในเรื่องของการทำหมู่บ้านให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งก็มีผลงานรางวัล คือรางวัลชนะเลิศ PATA GOLD AWARDS 2012 ประเภท HERITAGE and Culture จากประเทศมาเลเซีย

โดยสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และรางวัลยอดเยี่ยม ประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยปี 2556 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ล่าสุดได้รับอีกหนึ่ง คือ รางวัลประกาศเกียรติคุณ รางวัลสิ่งทอง มอบให้กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น กลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน แกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัด ประจำปี 2558 นอกจากนี้ยังประสบความสำเร็จในเรื่องของผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญา เช่น ผ้าทอ, ผ้าหมักโคลน, ข้าวเป็ญ, ผลิตภัณฑ์อื่นๆ อีกมากมาย และมีสิ่งที่น่าสนใจให้ได้อีกศึกษาอีก เช่น ตำนานท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านนาต้นจั่น ที่มีความเป็นมาแตกต่างจากที่อื่น

หมู่บ้านนาต้นจั่นเหมาะสำหรับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอุตสาหกรรมโดยชุมชน เพราะว่าที่หมู่บ้านนาต้นจั่น ต.บ้านดึก อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย มีความสามัคคี มีความเข้มแข็ง มีความรักใคร่ปรองดองซึ่งกันและกัน มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นของตนเอง มีความพยายามที่จะพัฒนาหารายได้เข้าสู่ชุมชนและครอบครัว ได้จากเหตุการณ์ ปี พ.ศ. 2549 มีโคลนถล่ม ชาวบ้านที่นี่ได้รับผลกระทบ แต่ก็ได้รับพระราชทานความช่วยเหลือจาก พระองค์สมามูลนิธิเพื่อนพึ่งภัยยามยากๆ ประกอบกับชุมชนไม่ได้ย่อท้อต่อสิ่งที่เกิดขึ้น กลับรวมกลุ่มกัน สร้างชุมชนเข้มแข็ง มีสินค้าผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีผ้าหมักโคลน ผ้าทอที่กำลังเป็นที่นิยมและสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสถานการณ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านนาต้นจั่นกลายเป็นความเข้มแข็งชุมชนและยังได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่น ต.บ้านดึก อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย อีกด้วย

กระบวนการเรียนรู้จากการท่องเที่ยวในชุมชน

1) ศักยภาพของคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

พื้นที่บ้านนาต้นจั่นมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้คนในชุมชนได้บอกเล่าข้อมูลได้ด้วยตนเองและคนในชุมชนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้ คนในชุมชนหมู่บ้านนาต้นจั่นมีความรักใคร่ปรองดอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี เป็นชุมชนที่เข้มแข็งอย่างดีมาโดยตลอด ทำให้การที่จะทำงานอะไรสักอย่างหนึ่ง ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้นำมีความพยายามที่จะพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนให้เจริญก้าวหน้า และได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน หน่วยงานราชการ เอกชน เป็นอย่างดี และคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความรักชุมชน จึงประสบผลสำเร็จมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในขณะเดียวกันงานวิจัย สุดแดน วิสุทธิลักษณ์และคณะ (2557) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้มุ่งเน้นให้ความสนใจถึงวิถีชีวิตสามัญของบุคคลทั่วไปมากกว่านักท่องเที่ยวและปรารถนาที่จะใช้เวลายาวนานขึ้นเพื่อเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมที่แท้จริง โดยผ่านประสบการณ์ของตนเอง และคาดหวังว่าจะได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของตนเองและการพัฒนาถึงศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2) ศักยภาพของพื้นที่ในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ในภาพรวมขอชุมชนที่พึ่งตนเองได้ด้วยการที่ไม่ได้พึ่งอิงรัฐสักเท่าไรนั้นก็ยังสามารถยังคงสภาพพื้นที่ดั้งเดิมไว้ยาสมบูรณ์แบบที่ สุดแต่เมื่อไหร่ที่พื้นที่นั้นๆ เริ่มมีการรุ้งใจ เริ่มมีการประชาสัมพันธ์ด้วยช่องทาง LINE, Google, Facebook หรือแม้แต่การปิดกั้น หลีกเลี่ยงเราไปสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น ๆ ก็ตามสิ่งที่ได้รับการตอบสนองชัดเจนคือ การอยากที่จะเข้ามาท่องเที่ยวแบบสำราญใจ แบบไม่ได้คำนึงถึงการคงสภาพพื้นที่ดั้งเดิม ดังนั้นหากแต่พื้นที่เองที่ต้องดูแลรักษาแล้ว ยังส่งผลถึงผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ต้องร่วมมือในการคงไว้ซึ่งสภาพที่เอื้ออำนวยให้คนรุ่นหลังได้ร่วมมาท่องเที่ยว เรียนรู้วิถีร่วมกันได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย ดังเช่น ยศ สันตสมบัติ (2556) ได้แสดงความเห็นของเรื่องพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ไว้ว่า ภายใต้การผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ หมู่บ้านยังถูกผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่กว่าชัดเจนขึ้น นอกเหนือจากการเกี่ยวพันกับทุนพ่อค้าในแง่การปลูกพืชพาณิชย์เพื่อขายในตลาด การเติบโตของทุนอุตสาหกรรมในประเทศ ได้ผลักดันโรงงานบางประเภทเข้าไปสู่ชนบท ชาวบ้านบางรายขายที่ดินของตนเอง ผลักดันให้ลูกหลานเข้าไปเป็นแรงงานของโรงงาน ชาวบ้านเริ่มใช้ชีวิตรูปแบบใหม่ใกล้เคียงกับแบบแผนการใช้ชีวิตของคนที่อยู่ในเมือง ความเป็นชุมชนเกษตรแบบแลกเปลี่ยนแรงงานแบบดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลงและในอีกด้านหนึ่ง และในอีกด้านหนึ่งนั้นยังพบว่า รัชนิ นิลจันทร์ (2548) ยังชี้ให้เห็นถึงว่า “สังคมความเสี่ยง” ที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท เมื่อมีโรงงานลำโพงแห่งเข้าไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง

ในอำเภอสันป่าตอง ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ใกล้เคียงแหล่งวัตถุดิบลำไยในพื้นที่รอบ ๆ บริเวณนั้น และเพื่อใช้แรงงานราคาถูกในชนบทเพื่อเป็นค่านายในโรงงาน นอกจากนั้น บริษัทยังสร้างความสัมพันธ์การผลิตแบบพันธสัญญากับเกษตรกร โดยการแจกจ่ายสารโพแทสเซียมคลอไรด์ที่ใช้เป็นสารการเร่งดอกออกผลให้แก่เกษตรกรที่จะนำลำไยมาขายให้แก่โรงงาน อย่างไรก็ตาม สารเหล่านี้เป็นสารไวไฟที่สามารถเกิดระเบิดได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเก็บไว้เป็นจำนวนมาก และก็ได้เกิดระเบิดขึ้นจริงที่โรงงาน เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตไปรวม 20 คน ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นได้ว่าการรุกล้ำเข้าไปใช้พื้นที่และแรงงานในชนบทเพื่อผลประโยชน์ของทุนโดยขาดมาตรการ การควบคุม การรับรองที่เหมาะสม เป็นการทำให้สังคมชนบท เป็นสังคมที่มีความเสี่ยงเช่นเดียวกันนอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จักต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ หมู่บ้านนาต้นจันทน์รู้จักบริหารงาน ดังภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ให้ออกมาเป็นจุดเด่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้สนใจ และยังสร้างรายได้ในการขายสินค้าและบริการ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี เช่น ผ้าทอหมักโคลน ตุ๊กตาโหนดบาร์ ข้าวเปิ๊บ เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เลี้ยงครอบครัว และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี ควบคู่กันไปด้วย

3) การจัดการของชุมชนบ้านนาต้นจันทน์

เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม ดังเช่น จิตติ จิตใจเจริญพร และคณะ (2559) ซึ่งสอดคล้องกับ สุธีรัตน์ จันทร์เชื้อ และคณะ.(2557). ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวสามารถยกระดับเศรษฐกิจจุลภาคผ่านรูปแบบการกระจายรายได้สู่ชุมชนในระดับฐานราก เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนเจ้าของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวของโลกในศตวรรษที่ 21 และมีกรอบในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตที่ความสามารถการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนจะมีได้
- 2) ความตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะมีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน อันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น
- 3) การมีส่วนร่วมของเจ้าบ้านและผู้มาเยือนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4) การเชื่อมโยงประสานความจำเป็นต่อการพัฒนาทางเลือกของชุมชนและการกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จากเดิมโดยแรกเริ่มบ้านนาต้นจันทน์มีป่าเสื่อม แสงวาลาก เป็นผู้ริเริ่มสร้างกลุ่มทอผ้าเล็กๆ จนประสบความสำเร็จในปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งป่าเสื่อม แสงวาลาก นั้นได้ไปศึกษาหาความรู้จากหมู่บ้านอื่นๆ เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการ ทั้งด้านการผลิต การตลาด และมีสมาชิกกลุ่มช่วยกันบริหารงาน ป่าเสื่อม แสงวาลาก ยังได้ไปศึกษาดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำกลับมาพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเองจนถึงทุกวันนี้

4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาต้นจั่น

การมีส่วนร่วมเกิดจากการสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการระดมความคิด จากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่น พบว่า ชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันสร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชน รวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม ทุกครั้งที่หมู่บ้านนาต้นจั่นมีการประชุมหารือ หรือพบปะกันเป็นกลุ่ม ทุกคนในชุมชนเอง หรือหน่วยงานต่างๆ เมื่อในชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้นทุกคนในชุมชนจะร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี อีกประการหนึ่งในที่ประชุมก็มักจะเน้นย้ำเสมอว่าให้คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นรักใคร่ ช่วยเหลือกัน สามัคคี มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะเวลามีนักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง ทุกคนต้องยิ้มแย้มแจ่มใส ปฏิบัติให้นักท่องเที่ยวหรือแขกผู้มาเยือนประทับใจ และอยากกลับมาอีกครั้ง ดังเช่น ชินรัตน์ สมสืบ(2539) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีการจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร (organization) ดังนั้น ผู้นำชุมชน องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน

2. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน

1) ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ ในพื้นที่บ้านนาต้นจั่น มีความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจชุมชน ดังเช่น ผ้าทอหมักโคลน, หัตถกรรมแปรรูปจากตอไม้, ข้าวเปิ๊บ, โยมสเตย์, ตู๊กตาโหนดบาร์ ที่เพิ่มรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ และยังสร้างชื่อเสียงกับชุมชนบ้านนาต้นจั่นให้เป็นที่รู้จักกับบุคคลทั่วไป 2) ด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี ดังจะเห็นได้ว่าบ้านนาต้นจั่น มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น ประเพณีบวชช้าง, ประเพณีผีสิงบ้าน, งานประเพณีแห่น้ำขึ้นโฮงสร่งน้ำเจ้าพ่อเมืองดัง ซึ่งแสดงถึงความร่วมมือของคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่น 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้ทำประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม คือ กิจกรรมปลูกป่าด้วยหนังสือที่จุดชมวิวยักษ์ต้นโฮ เพื่อช่วยเพิ่มทรัพยากรธรรมชาติ และช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน คือ การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด ในหมู่บ้านนาต้นจั่นเป็นเหมือนชุมชนทั่วๆไปที่มีคนชราอาศัยอยู่ในชุมชน การที่หมู่บ้านนาต้นจั่นเกิดเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นทำให้คนชราได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ด้วย ซึ่งก็มีผลกระทบในด้านที่ดี ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

2) ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่ถูกที่ ทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง น้ำตก ทิ้งลงตามพื้นที่ธรรมชาติ ทำให้เกิดขยะมูลฝอยสะสม น้ำเน่าเสีย มีผลกระทบต่อดังกล่าวที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ถูกกลืนกลายจากการตัดต้นไม้ เพื่อนำไปทำประโยชน์ต่างๆ ทรัพยากรถูกเหยียบย่ำเด็ดกิ่งจากนักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้เสียระบบนิเวศทางธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมจากที่อื่นเข้ามาอย่างรวดเร็วโดยผ่านจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านนาต้นจั่น ทำให้เกิดกระแสการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมเดิมเริ่มเปลี่ยนไปที่ละ

เล็กน้อยโดยที่ไม่รู้ตัว มีความขัดแย้งทางความคิด ผลประโยชน์ส่วนตัวรวมถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และเสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว ที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป ในปัจจุบันนี้เริ่มมีนายทุนเป็นบริษัทชื่อดังแห่งหนึ่งได้เข้ามาเสนอ รถไฟฟ้าที่สามารถนั่งรอบหมู่บ้านมาให้โดยที่ไม่ต้องใช้การปั่นจักรยาน ยังเสนอจักรยานคันละเป็นหมื่นเพื่อนำมาให้นักท่องเที่ยวใช้ในการรองรับนักท่องเที่ยว และในอนาคตชาวบ้านในชุมชนบ้านนาต้นจั่นกลัวจะมีนายทุนมากว่าซื้อที่ดินในชุมชนเพื่อมาประกอบธุรกิจหารายได้เข้ากระเป๋าตัวเอง และทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเดือดร้อน

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว ที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชน คือ การรักษาสถาปัตยกรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ทำให้หมู่บ้านต้นจั่นสามารถใช้ชีวิตได้อย่างพอเพียง ไม่เดือดร้อน พึ่งพาตนเองได้และยังตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

อภิปรายผล

การศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของหมู่บ้านนาต้นจั่น ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีความสัมพันธ์ ในรูปแบบการเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทุกคนรู้จักกัน คำนึงกัน ดังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำของผู้สูงอายุกล่าวว่า สมัยก่อนชาวบ้านอยู่กันแบบพี่แบบน้องการทำมาหากินมีการช่วยเหลือกัน มาตลอดการสื่อสารอาศัยผู้ใหญ่บ้านประชุมด้วยการตีเคาะเคาะไม้เป็นสัญญาณกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกได้ขยายความให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านนาต้นจั่นในอดีตเพิ่มเติมอีกว่า เมื่ออดีตขนาดปลูกบ้านยังไม่มีการจ้างกันแต่จะช่วยกันตักเย็บก็จะมาเล่าเรื่องราวในอดีต หรือนิทานพื้นบ้านต่างๆ ให้ลูกหลานฟัง และมีการสืบทอดวิถีชีวิตเรื่องความสัมพันธ์แบบเครือญาติไว้อย่างเหนียวแน่น และชาวบ้านมีการถ่ายทอดความเชื่อจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งด้วยการเล่าตำนานเจ้าปู่พญาแก้ว ชาวบ้านยังคงนับถือเจ้าปู่พญาแก้วอย่างไม่เสื่อมคลาย ไปจนถึงความเชื่อด้านการรักษาด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ โดยในปัจจุบันมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่ตกทอดจากอดีตและจะเป็นพลังในการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชิงอนุรักษ์ สอดคล้องกับ วคิน ปัญญาบุตรกุล (2550) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์) ด้านศักยภาพที่เป็นเชิงพื้นที่ เช่น แหล่งชุมชน แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เส้นทางคมนาคม เพื่อนำมาแปรผลเข้าสู่ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสร้างแบบจำลองด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาระบบเชื่อมโยง เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจวางแผนการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวได้ในเงื่อนไขต่างๆ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยนำไปสู่การวางแผนที่มีฐานทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน โดยระบบการตัดสินใจด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากฐานทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และชุมชนต่างๆ ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ มักจะเสื่อมโทรมและเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ดังนั้นการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ระบบสนับสนุนการตัดสินใจวางแผนจัดการทรัพยากร จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะเฝ้าระวังรักษา พื้นฟู ส่งเสริม และผลักดัน ให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป และยังสอดคล้องกับ นพวรรณ พรหมเพ็ญ และคณะ (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ของจังหวัดสุโขทัย โดยผลการศึกษาที่ได้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัยและธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ทราบถึงประเภทและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์แก่งานหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ตลอดจนสร้างกลยุทธ์ในการดำเนินการเพื่อส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวในสุโขทัย และธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ใน

งานของ บุญยสฤกษ์ อเนกสุข (2557) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เรื่อง ยล เยี่ยม เยือน หย้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า การท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน(Mass Tourism) ใช้ต้นทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณี เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในรูปแบบที่แตกต่างกัน นโยบายด้านการท่องเที่ยวที่ถูกต้องโดยหน่วยงานภาครัฐก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะมีผลกระทบทางบวกและทางลบทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

ชาวบ้านร่วมกันหารายได้เสริมหลัก จากการทำเกษตรกรรม จึงรวมตัวเป็นกลุ่มแม่บ้าน รัฐได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาอาชีพและกระจายรายได้สู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมในชนบท บ้านนาต้นจั่นจึงได้รับคัดเลือกจนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลยอดเยี่ยมในการส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยการท่องเที่ยว และรางวัลประกาศเกียรติคุณสิ่งท่องเที่ยว กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน แกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัด ผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านบวกพบว่า ชุมชนมีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้เพื่อสร้างรายได้ ร่วมกันสร้างความเข้มแข็งในชุมชนนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้เสริมให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นพึ่งตนเองได้ สร้างชื่อเสียงกับชุมชน ด้านสังคมวัฒนธรรมประเพณี สืบสานประเพณีบวชช้าง, ประเพณีผีลงบ้าน, งานประเพณีแห่ผ้าขึ้นโฮง สรงน้ำเจ้าพ่อเมืองดั่ง แสดงถึงความร่วมมือของคนในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกป่าและอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้านลบ เกิดปัญหาขยะเพิ่มขึ้น ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ วิถีชีวิตสังคมเกิดความขัดแย้งในผลประโยชน์ทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเดือดร้อนมากขึ้น ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดทำกระบวนการและขั้นตอนการสร้างพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวให้เป็นพื้นที่พิเศษโดยเน้นถึงการสำรวจชุมชนแบบดั้งเดิม การทำแผนที่เดินดิน การสร้างความโดดเด่นในเรื่องของการทำอาชีพที่เป็นเศรษฐกิจโดยชุมชนพึ่งตนเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการร่วมมือกับชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคนในพื้นที่ องค์กร และนักท่องเที่ยว ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนอื่นๆ ซึ่งผลการวิจัยนี้จะทำให้คนในชุมชนได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตสังคมวัฒนธรรมของหมู่บ้านนาต้นจั่น และชุมชนทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม ตลอดจนจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการตัดสินใจวางแผนนโยบายด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณาจารย์และนักศึกษา โปรแกรมวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ดียิ่ง ทำให้การวิจัยมีความสมบูรณ์แบบทุกประการ ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่กรุณาเอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่คณะผู้วิจัย และให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์เป็นอย่างดี คุณค่าอันพึงมีจากการทำวิจัยฉบับนี้ ผู้จัดทำขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่คณะผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติพ.ศ.2555-2559. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560.

จิราภรณ์ อัมพรพรัตน์. (2558). ทรัพยากรการท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยศรีประทุม.

- ชินรัตน์ สมสืบ. (2539). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ในชุดวิชาการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชูลีรัตน์ จันทรเชื้อ และคณะ. (2557). การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏพหุสภกรรมการวิจัย: สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ฐิติ ฐิตีจำเริญพร และคณะ. (2559). การศึกษาความต้องการของตลาดที่มีศักยภาพเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย และอาเซียน. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- นพวรรณ พรหมเพ็ญ. (2558). การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ของจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญยสุภรณ์ อเนกสุข. (2557). ยล เยี่ยม เยือน เห้ย! : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 302 หน้า.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2556). ยางพาราในลุ่มน้ำโขง : การปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นในลาว กัมพูชา และไทย. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์.
- รัชนี นิลจันทร์. (2548). การเรียกร้องสิทธิของคนจน : กรณีการระเบิดของโรงงานอลูมิเนียม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วศิน ปัญญาธรรมาภรณ์. (2550). การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระยองวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2557). ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน).
- อุดม เขยแก้ว และคณะ. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.